

 SAGA
EGMONT

TALVI-ILTAIN TARINOITA 1

Zacharias
TOPELIUS

 SAGA
EGMONT

TALVI-ILTAIN TARINOITA 1

Zacharias
TOPELIUS

Zacharias Topelius

Talvi-iltain tarinoita 1
Kuninkaan hansikas. Linnaisten kartanon
viheriä kamari.

Ensimmäisen kerran julkaistu
Porvoossa WSOY:n kustantamana v. 1909.

Saga

Talvi-iltain tarinoita 1

Translated by

Ilmari Jäämaa

Original title

Vinterqvällar

Copyright © 1859, 2019 Zacharias Topelius and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726057669

1. e-book edition, 2019

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

KUNINKAAN HANSIKAS
Historiallinen kertomus Kustaa III:n
ajalta

1. KUSTAA III:N MUISTOSTA SUOMESSA

Siihen aikaan, jolloin Regnérin ”ensimmäiset alkeet” sisälsivät suunnilleen kaiken sen historiallisen tiedon, mitä suomalaisen koulupojan arveltiin tarvitsevan oppia, ja ennenkuin vielä Ekelund vainajan tarinoita alettiin käyttää makupaloina, joilla poikia houkuteltiin mieltymään karvaaseen luettavaansa, oli meillä nuorilla kaikenlaisia kummallisia ajatuksia menneistä ajoista. Historia oli mielestämme suuri, vanha, tomuinen kaappi laatikkoineen ja laudakkoineen, jotka oli liimattu aivan täyteen nimiä tai vuosilukuja ja joille oli määrättyyn järjestykseen asetettu kuninkaiksi, keisareiksi, paaveiksi tai sulttaaneiksi nimitettyjä posliiniukkoja. Niillä ukoilla, joita muuten maalailtiin mustiksi ja valkoisiksi miten milloinkin sattui, ei mielestämme ollut mitään muuta tehtävää, kuin sotia keskenään ja siten solmia rauha sekä siirtyä hiukan sijaltaan hyllyllä. Mutta koska tuo kaikki oli vaivalloista muistaa ja unohtaminen tuotti vain patukkaa, niin emme ymmärtäneet, hyödyttivätkö nuo historian kuningasten teot oikeastaan muuta, kuin että hankkivat meille lukemista vastuksiksemme. Mielestämme oli jokseenkin tarpeetonta temmeltää noin jälkeentulevien kiusaksi, ja meidän puolestamme olisi kyllä saatu sulkea tuo vanha kaappi, panna se johonkin nurkkaan ja antaa posliinikuninkaitten parhaan kykynsä mukaan tapella tomuisista hyllyistään.

Luulen voivani sivuuttaa sen ajan, joka sitten seurasi Fryxellin kertomusten ensi osan mukana, ja senkin, joka myöhemmin tuli tuoden seurassaan Ruotsin

muistelmakirjallisuuden. "Ensimmäisten alkeiden" aikaiset oppilaat alkoivat silloin vähitellen käsittää, että tuossa vanhassa kaapissa oli muutakin kuin vain posliiniukkoja, vuosilukuja ja nimiä - että niiden takana seisoivat kärsivien, kukoistavien tai kuihtuvien kansojen syviä, sankkoja rivejä, iäti kuohuvia intohimoja, ääretön määrä ihmissydämiä, jotka nyt ovat lakanneet lyömästä, mutta jotka elämän lyhyinä hetkinä ovat kuten meidänkin sydämemme sykkineet surua ja iloa, rakkautta ja vihaa, voitonriemua ja epätoivoa - kaipaavia, taistelevia, vertavuotavia sydämiä, jotka, kuten koralliriuttojen työpajat, lukemattomina ja nimettöminä olivat rakentaneet niitä korokkeita, joilla posliiniukot seisoivat ylhäisessä asemassaan laudakoillansa. Saatiinpa vielä vähäinen aavistus siitäkin, ettei kaappi ollut alhaalla asuvien puusepänoppipoikain kyhäämä, vaan suuren MestariPuusepän teos, hänen, joka oli tehnyt laudakot omaa erityistä tarkoitustaan varten ja antanut työmiestensä, kansojen, valmistaa seinälaudat sellaisiksi, että ne liittyivät kokonaisuudeksi ja muodostivat hänelle tarpeellisen huonekalun maailmankamariin.

En tiedä, onko tuo tuiki ymmärtäväinen, tuiki kuiva ja omasta mielestään syvästi arvosteleva, mutta todellisuudessa varsin usein pintapuolinen historianluettelo vaikuttanut kaikissa samalla tavoin ihan päinvastaista, kuin mitä sillä tarkoitetaan, tai erityisen taipumuksen historian lyyrilliseen osaan. Ilmeisesti oli minun kiittäminen Fantia ja Regnéria, mainitsemattakaan muita myöhempiä korkearvoisia tuttavuuksia, auttamattomasta mieltymyksestäni Ruotsin historian runoilijoihin: ihantelemaan Olaus Magnukseen, jättiläishaaveilijaan Olavi Rudbeckiin, suurpähän, ja edelleen helläluontoiseen, laajaperäiseen Daliniin, syvämietteiseen, leimahtavaan Geijeriin. Minusta on tuntunut, kuin olisivat nuo niin helposti ihastuvat ja sentähden helposti erehtyvät runoilijat kuitenkin paljon

etevämmät oppineita, varovaisia ja turhantarkkoja veljiänsä siinä, että he tuntevat ihmiskunnan suuren sydämen sykkivän aikakausissa. Mieleeni muistuu vielä tuo vanha kaappi. Ei siinä ole luullakseni kylliksi, että tunnetaan seinät, laudakot ja kuvat; täytyy myöskin tuntea tarvepuut, kirveet, sahat, höylät, naulat ja liimapannu. Sydämen tunnustamaton oikeus se kuitenkin aina äärimmäisenä vallitsee tapauksia ja luonteita, pystyttää päämääriä ja on historian ikuisena eteenpäin johtavana nuoruutena. Ellei sisäisiä voimia oteta lukuun, on Aleksanteri suuri vain taitava sotapäällikkö, Caesar kunnianhimoinen ylimys, Amiensin Pietari kavala munkki, Rikhard Leijonamieli kurja hallitsija, Wilhelm Teli taru, Orleansin Johanna mielipuoli haaveksija, Ludvig XI viisas valtias, Kustaa II Aadolf "Teirikuningas", Kaarle XI "ruununvouti", Kaarle XII "huimapäinen poikanulikka", Puolan jakaja Fredrik II koroitettu "ainoaksi" ja Kustaa III...

Mutta hänestäpä juuri aioinkin puhua.

Minulla oli vanha täti, joka ei ollut eilispäivän lapsia, sillä hän oli nähnyt päivän valon vuonna 1770 ja oli jo vakaantunut 22-vuotias tyttö ollessaan niissä naamiohuveissa, joissa Kustaa III ammuttiin. Hän oli viettänyt suurimman osan nuoruuttaan ylhäisessä perheessä Tukholmassa, ja muistot noilta hänen elämänsä loistoajoilta seurasivat häntä uskollisesti hänen vanhoilla päivilläänkin, jolloin hän unohti eiliset tapahtumat - unohti niiden nimet, joiden seurassa hän joka päivä oleskeli, mutta kertoili Kustaa III:sta, hänen suurista, kauniista silmistään, hänen ruotsalaisesta kansallispuvustaan, niin elävästi kuin hän olisi vielä sinä päivänä seisonut hänen edessään. Hän ei sanonut häntä koskaan muuksi kuin *kuninkaaksi*; muita kuninkaita ei hänen mielestään ollut olemassakaan, eikä hän saanut päähänsä, ettei Suomi enää kuulunut Ruotsin vallan alle. Turhaa oli ruveta puhumaankaan siitä; hän

pudisti vain lumivalkoista päätään ja sanoi suomeksi: "Vain joutavia, joutavia puhutte!"

Häneltä, jonka mielestä nuo neljäkymmentä, viisikymmentä, kuusikymmentä, jopa lopulta seitsemänkymmentä vuotta jälkeen kolmannen Kustaan olivat kuin tyhjä, merkityksetön ajanjakso, jota ei kannattanut muistella, sain ensi piirteet mainitusta valtiaasta. Ja lapsen mielikuviin heijastunut kuva kasvoi sitten ja sai värityksensä tuhansista muista pienistä, samaa aikaa koskevista muistelmista, sellaisten henkilöiden kertoelmista, jotka toisen tai kolmannen henkilön kautta olivat olleet senaikaisten tapausten ja etenkin kulkupuheiden yhteydessä.

Sellaisia oli monta Suomen läntisissä rantakaupungeissa, jotka niin kauan olivat olleet säännöllisessä ja keskeytymättömässä liikeyhteydessä Tukholman kanssa ja jotka siinä määrin olivat koettaneet mukailla entistä pääkaupunkiaan, että vielä 1830- ja 1840-luvulla Suomen kaupunkien porvarien kodit sekä suomalaisten tilanomistajien asunnot oli rakennettu ja sisustettu niin tarkoin kuin suinkin mahdollista ruotsalaisten mallien mukaisesti. En ollenkaan epäile, ettei samanlaisia ja vielä suoranaisempiakin muistoja olisi moninkin paikoin Ruotsissa vielä olemassa; mutta perimätieto on luonteeltaan sellainen, että se paraiten säilyttää muiston kaukaisista, jo aikoja sitten tapahtuneista seikoista. Ruotsilla ei ole mitään syvää, ylitsepääsemätöntä juopaa menneen ja nykyisen ajan välillä, ja siksi karkoittavat uudet muistot helpommin vanhat pois tieltään. Mutta Suomessa - joka nyt on omalla ja, kuten toivomme, onnellisella ja lujalla pohjalla - pysyvät vanhat Ruotsin muistot eleillä itsepäisesti kuin synti, suunnilleen samaten kuin norjalaiset Islannissa, ja puoleksi unheeseen joutunut sankaritaru on Porvoosta tavannut Sturlesoninsa - *mutatis mutandis*,

tarpeelliset muutokset tekemällä, kuten entisen rehtorini oli tapana sanoa verratessaan itseään Lykurgoon ja poikia sparttalaisiin.

Muutamien askelien päässä toisistansa asui syntymäseudullani ihmisiä, jotka olivat kukkuroillaan Reuterholmin aikaisia myrkyllisiä valheita, juonia ja kiihkoilua, sekä toisia, Kustaa IV:n Adolfin hallitusaikana Tukholmassa kasvaneita, joihin sen ajan mielipiteet olivat imeytyneet kuin öljypisarat paperiin, joten siihen ei enää voida mitään muuta kirjoittaa. Siellä oli Bellmanin ylistäjiä, jotka olivat kuulleet tuon kansanrunoilijan laulavan "Gröna Lundissa", Lidnerin juomaveikkoja, Choraeuksen läheisiä ystäviä ja semmoisia, jotka, vuosisadan aamunkoitteessa olivat lauleskelleet yhdessä nuoren Valeriuksen kanssa. Siellä asui entinen Sofia Albertinan kamarineitsyt ja eräs sittemmin lasimestariksi kohonnut henkilö, jota väitettiin Anckarströmin äpäräpojaksi ja joka - ikäänkuin osoittaakseen polveutuvansa villi-ihmisestä - todellakin oli ollut päähenkilöitä Fersenin murhassa. Lyhyesti, ellei kokonaan tukkinut korviansa, sai kaikkialla, mihin vain tuli, kuulla ympärillään muistojen humun Kustaan aikakaudesta ja sitä seuraavista mainingeista; ja kun lisäksi äitini suku ainakin kolmessa tai neljässä polvessa oli lähettänyt nuoret tyttärensä Tukholmaan kasvatettaviksi ja isäni ja isoisäni, toinen maalari, toinen lääkäri, olivat kauan olleet siellä ajan virran pauhinassa, ei ollut ihmekään, että kaikki nämä niin monelta eri taholta saadut muistot sulivat yhteen lapselliseksi käsitykseksi kuluneesta ajasta ja sen keskuksesta Kustaa III:sta.

Mutta miten eriskummallinen ja ristiriitainen kuva siitä syntyikään! Jos nyt kokoan kaikki nuo piirteet, - joista, se otettakoon huomioon, ainoastaan jokunen osa oli välittömästi peräisin ylimyskuntaan kuuluvilta ja hovipiireistä, suurempi osa sitä vastoin keskiluokasta,

vaikka kyllä helposti saattoikin huomata sen, mitä nyt säkillä kannettiin, ennen mahtuneen pussiin – niin kuvailtiin Kustaa III:ta ihmisten muistelmissa 1820- ja 1830-luvulla – siis ”Murjaanin” mustasta tervasiveltimestä vapaana – melkein näin:

Ulkonäöltään oli hän mitä rakastettavin ja miellyttävin ihminen; hänen katseensa hurmasi, hänen puheensa ihastutti, hänen alentuvaisuutensa valloitti kaikkien sydämet, hänen hymyilynsä oli vastustamaton, eikä kukaan, jolle hän kerrankin oli suonut armollisen sanan tai vain kevyen nyökkäyksen, saattanut sitä koskaan eläissään unohtaa. Mutta samalla hän oli vinokasvoinen, ja sitä vikaa ei mikään vaatetustaito eikä hiustenkähertäjäin näppäryys voinut salata; hän käytti mustaa, valkoista ja punaista poskimaalia, naurettavaa näyttelijänpukua, ja koska hän oli ilveilijä kaikessa, oli hänen alentuvaisuutensakin paljasta teeskentelyä, hänen puheensa pelkkää petollisuutta, vieläpä hänen katseensakin alituista väijymistä ihmisten kietomiseksi ja pettämiseksi.

Sen lisäksi hän oli, muuttaakseni hieman värien järjestystä, halpamielisin, tunnottomin kuningas ja ihminen, mistä Ruotsin historia tietää kertoa. Hänen siveellisyytensä oli niin kokonaan turmeltunut, että paheet, joita ei edes käy mainitseminen, jo hänen lapsuutensa päivinä olivat turmelleet hänen terveytensä, ja kun hän sen vuoksi ei voinut toivoa itselleen vallanperijää, alentui hän mitä häpeällisimpään petokseen vihityttämällä puolisonsa ja kuningattarensa tallimestari Munckin kanssa. Perintöruhtinas, sittemmin Kustaa IV Adolf oli siis äpärä, vieläpä – suurin häpeä! – kuninkaan omasta suostumuksesta. Kuningas vietti hoveineen mitä siveettömintä elämää ja laski mitä riettainta leikkiä, missä herra ja rouva Schröderheim – eikä Bellman, jota Ruotsissa moisista häväistyksistä syytetään – olivat päämestareina

lähinnä kuningasta. Papit ja – vieläpä enemmänkin! – uskonnon pyhimät totuudet olivat alinomaa kuninkaan ja hovin julkean pilan esineinä. Kustaa III ei näet uskonut Jumalaan, järkeen, kunniaan eikä ihmisyyteen. Suomessa ei tiedetty, että hän oli myrkyttänyt äitinsä, leskikuningattaren, mutta siitä oltiin vakuutettuja, että hän oli otattanut hengen mamseli Ramströmiltä, joka tiesi kuningattaren salaisesta vihkimisestä. Häntä ja hänen läheisimpiä seuralaisiaan syytettiin kaikenlaisista salamurhista. Hän oli samalla kertaa pelkuri ja itsevalti, varas ja tuhlari. Ja samaten kuin hän yksityisessä elämässään oli mitä kunniattomin konna, oli hän kuninkaana mitä viekkain hirmuvalti. Hänen hallituksensa varsinaisena perusteena oli köyhdyttää ylellisyydellään, teattereillaan, sodillaan ja verojen otolla kansaa, voidakseen sitten sitä helpommin sortaa sitä. Hän alkoi rakennuttaa Haagan holvia äärettömän suureksi valtion vankilaksi ja täytti maan paloviinalla turmellakseen kansaa. Hänen päämääränään oli kansalaisvapauden rajoittaminen ja täydellisen yksinvallan perustaminen. Toisinaan hän aikoi paeta ryöstettyine aarteineen maasta, toisinaan myydä osan valtakuntaa (Suomen?) saadakseen rahoja sotaan Ranskan jakobiineja vastaan. Ja lopuksi hän palkkasi imartelijoita kuuluttamaan hänen kunniaansa, samalla kuin isänmaan ystäviä alinomaa vainottiin myrkyllä ja väkipuukolla, vankeudella ja maanpaolla, mestauslavalla ja hirsipuulla.

Olisipa luullut sellaisen kuninkaan ja sellaisen kuvan hänestä herättäneen kaikissa rehellisissä ihmisissä tällä puolen merta vain inhoa ja vihaa. Mutta mitä vielä! Ihme kyllä oli Kustaa III:n muisto tuosta kaikesta huolimatta useimmille hyvin rakas, moni sitä ihaili, muutamat jumaloivat. Oli kummallista kuulla, miten luontevan välinpitämättömästi noita mustia varjoja esitettiin, aivan

kuin romaanikuvauksia, joista saa uskoa mitä haluaa. Niitä pidettiin vain tummana taustana, joka on taiteellisesti asetettu lisäämään kirkkaan päivänpaisteen vaikutusta. Sillä aurinkoa oli niinä aikoina Suomessakin. Kustaan päivien loisto heijasti häikäisten tännekin saakka ja vilkastutti omituisesti suomalaisen juroa luonnetta. Jokainen viisastelija saarnaili ”Tyhmeliinin”¹ elämäkertaa, jokainen pikku mamseli osasi Spastaran² ulkoa. Ooppera ”Kustaa Vaasa”³ oli yleisenä puheenaiheena. Tapojen raakuus lauhtui, hyvinvointi eneni, ja myöhempäin sukupolvien mielestä nuo neljä- tai kuusitoista Kustaan ensimmäistä hallitusvuotta olivat mitä onnellisin ajanjakso. Kuningas oli monesti käynyt Suomessa, mutta mieskohtaisesti opittiin häntä tuntemaan oikeastaan vasta 1788-vuoden sodan aikana, ja silloin jäi hänestä rakas muisto kaikkien paitsi muutamien aatelisten sydämiin. Näitä harvoja lukuunottamatta, joiden vastenmielisyys ei kumminkaan ollut varsin syvälle juurtunut, piti koko maa aivan epäilemättä kuninkaan puolta sekä tuon onnettoman Anjalan liiton aikana että sen jälkeen. Loistavat urotyöt, vieläpä itse tappion kunniakin ja etenkin kuninkaan oma urhoollisuus Viipurissa ihastuttivat Suomea samaten kuin Ruotsiakin. Sanalla sanoen, tässä maassa, johon tosin ajan monet kiivaat intohimot olivat vaikuttaneet, mutta joka kuitenkin pohjaltaan pysyi suosiollisena kuninkaalle ja hänen suvulleen – sillä Adolf Fredrikkin oli hyvin rakastettu – täällä pysyi, huolimatta sodasta, joka eniten rasitti Suomea, ja kaikista ilkeistä panetteluista ja vehkeistä, Kustaa III:n muisto kauan kirkkaana, eikä sen valoa vähentänyt holhoojahallituksen aika eikä neljännen Kustaan onnettomat elämänvaiheet ja niitä seuraavat käännteet, joiden varjot ulottuivat takaisin aina vuoteen 1792:een saakka ja osaltaan myöskin edistivät edeltäjän hallituksen saattamista loistavaan valoon.

Vasta meidän aikamme on saanut tehtäväkseen antaa täyden oikeuden Kustaa III:lle sekä kohottaa hänet yhtä korkealle monien panettelijain häväistysten kuin useiden ylistäjien hyväntahtoisten kiitosvirsiensäkin yläpuolelle. Ei kukaan, joka on lukenut von Beskowin lämpimän, kaunopuheisen, joskaan ei aina täysin luotettavan, niin kuitenkin läpeensä jaloatteisen ja arvokkaan kuvauksen Kustaa III:sta kuninkaana ja ihmisenä, saata enää epäillä niiden syytösten laatua, jotka ovat kauan häpäisevästi ja kiittämättömästi himmentäneet yhtä Ruotsin historian lempeintä tähteä. Suuri kansallisvelka on siten suoritettu, runsas, rehoittava rikkaruoho on siten kitketty aikakirjain kuningaspuistosta ja siitä jälkimaailman tuomiosta, jonka alaiseksi kuollut mies on joutunut. Suomessakin tarvittiin sellaista puhdistusta, täälläkin oli velka suoritettava, ja täälläkin on Ruotsin kirjallisuuden kunniavanhuksella von Beskowilla ollut kiitollisia, vakuutettuja lukijoita.⁴

Seuraava kertomus vanhasta vaalenneesta hansikkaasta on vähäinen lisä kuvaamaan sitä muistoa, joka Kustaa III:sta oli jäänyt Suomeen. Tämän kertomuksen kuteista ja langoista arvelkoon suosiollinen lukija mitä haluaa; en sitoudu vastaamaan kaikista niistä posliinikuvasista, jotka siinä olen vetänyt esiin tuosta hyvin tunnetusta kaapista. Mutta yhden seikan lupaan taata, nimittäin niiden tunteiden todenmukaisuuden, niiden ajatusten todellisuuden, jotka tässä pienessä kertomuksessa kiistelevät keskenään siitä, miten kuningasta ja hänen hallitsija-asemaansa on ymmärrettävä. Sellaiseen musteeseen on kynä kastettu; kiemuroista ja hairahduksista syyttäköön se itseään. Ja nyt toivotan lukijalle sitä oivallista malttia, joka aina suo menestyksen toivoa kertojalle, penkoipa hän sitten vaikka vanhan kaapin tomuisia varastoja.

1. HELSINKI: SUURSAARI

Viime vuosisadan lopulla oli Suomenlahden pohjoisella rannikolla kallioiden keskellä pienoinen kaupunki, joka ikivanhasta, niillä seuduin säilyneestä helsinginmuistosta oli saanut nimekseen Helsinginkoski (Helsinki). Meren lahdet ympäröivät tosin kolmelta puolelta sitä harmaakiviniemekettä, jolle tuo pieni kaupunki oli ryöminyt kuin näkinkenkä merestä, mutta koskea ei siinä ollut silloin enemmän kuin nytkään. Sillä kaupungin oli pälkähtänyt päähän kulkea puoli penikulmaa ensimmäiseltä syntymäpaikaltaan Helsingin pitäjältä, missä pienoinen Vantaan joki syöksyy matalanlaisesta, mutta äkkijyrkästä putouksesta alas. Joki, joka ennen oli tunnettu lohistaan, on jo aikoja sitten vaihtanut tuon epävarman elinkeinon toiseen yhtä arvokkaaseen, mutta tuottavampaan toimeen alkaen jyskyttää muutamia utteria jauhomyllyjä ja säästää perheenäideiltä vaatteiden pesemisen vaivan.

Niille, joiden mielestä lohien muutto Vantaan joesta ja Helsingin uskottomuus ensimmäisiä kotijumaliaan kohtaan saattaisivat olla huonona todistuksena vakavasta elämästä, tulee minun huomauttaa, että lohien ja helsinkiläisten majanmuutto on anteeksi annettavaa, koska luonto itse alinoma pystyttää uusia rajamerkkejä. Kun Ruotsin ja Suomen pohjoiset osat jokaisen vuosisadan kuluessa anastavat kreivikunnan verran aluetta Pohjanlahdelta ja siten joka vuosi lähenevät jonkin tuuman aikojen lopussa tapahtuvaa yhtymistään - jota saattanee sanoa maltilliseksi edistymiseksi - niin on Suomenlahdenkin pohjoisrannikko, pysyäkseen "ylenemisessä muiden tasalla", nähnyt hyväksi

vallata itselleen joka vuosisadan kuluessa mereltä yhden tai pari jalkaa vettä ynnä vastaavan maamäärän. Ja tuo tuhannen vuoden perästä syntyvän suurvallan arvolle sopiva valloitushalu on siten vähitellen muuttanut vanhat merikaupungit maakaupungeiksi sekä karkoittanut kalat niiden kutupaikoilta ja laivat laitureilta. Meren hylkääminä täytyy kaupunkien ennemmin tai myöhemmin seurata jäljessä; mutta koska se on vaivalloista, näemme niiden suomalaisella itsepäisyydellään viimeiseen saakka ponnistelevan vastaan.

Kaksi Suomen kaupunkia, Helsinki ja Vaasa - toinen Kustaa Vaasan perustama, toinen hänen sukunsa ristilapsi - on päättänyt seurata pakenevaa merta. Molemmat ovat maamme ruotsalaisen asutuksen keskuksina, ja niiden halusta päästä meri-ilmaan tunteekin muinaisen viikinkiluonteen.

Auran ja Vantaan pienillä joilla on ollut kunnia huuhdella Suomen molempia pääkaupunkeja. Mutta tämän kertomuksen aikana ei Helsinki saattanut laisinkaan aavistaa, että sen osaksi tulisi sellainen kunnia. Se oli kyllä alusta alkaen ollut jonkinlainen onnenlapsi, vaikkakin sallimuksen viittaukset kauan olivat pysyneet selittämättä. Helsinkiä - oikeammin sen ulkopuolella olevaa Santahaminaa - oli Kustaa Vaasa suunnitellut pohjolan suurimmaksi satamapaikaksi. Se oli lähettänyt Sigfrid Forsiuksen lukemaan Ruotsin ja Suomen tulevaisuutta tähdistä. Se oli vuonna 1616 saanut tervehtiä suurta Kustaa Adolfia ja Suomen säätyjä, jotka silloin lupasivat suojella kuin muuri Ruotsin valtakuntaa ja viimeiseen vereen saakka puolustaa sen äsken saavuttamaa valtaa Itämeren rantamailla. Satakuusikolmatta vuotta sen jälkeen oli Helsinki saanut todistaa, mihin häpeään puolueviha tahraisi Ruotsin loistavat aseet, ja kuusi vuotta senjälkeen rakensi Ehrensvärd sen merenpuoleisille porteille ”pohjolan

Gibraltarin”. Siitä alkaen oli Helsinki sotasatamana hyvin tärkeä paikka ja tuli Viaporin portaiksi ja eteiseksi.

Vaikka Helsinki vielä olikin pikkukaupunki kaksine- tai kolminetuhansine asukkaineen, oli se linnoituksen rakentamisesta kuitenkin rikastunut ja saanut jonkinlaista loistoa. Se oli menettänyt ympäröiviltä kallioilta ihanan, iäti vihreän havumetsäseppeleensä, sillä Viapori tarvitsi avaran näköalan ja otti säälimättä tarvepuunsa lähimmältä rannalta. Korvaukseksi näki kaupunki - kummastuttava näky Suomessa! - toisen kivitalon toisensa jälkeen kohoavan torinsa ympärille, sen porvarit lihoivat kruunun urakoista, sen saleissa tanssivat Viaporin upseerit Uudenmaan neitosten kanssa, ja viimein tapahtui kuulumaton kumma, joka sai vanhat kauhistumaan ajan turmelusta, saatiin nimittäin aikaan teatteri, jossa milloin Seyerlingin ilveilijät, milloin linnaväestön aliupseerit näyttelivät Don Miccoa ja Lesbinaa sekä Ruununvouteja.

Eräänä päivänä - heinäkuun 17. 1788 - oli herttua Fredrik Adolf seurueineen v. 1748 rakennetussa linnoituksessa, jolla kuningattaren muistoksi oli nimenä Ulrikanlinna ja joka suojeli lähinnä kaupunkia olevaa väylän suuta. Prinssin vierellä olivat kenraaliadjutantit Toll ja Rajalin, eversti Anckarsvärd sekä tanskalainen kenraalimajuri Mansbach, joka oli tänne lähetetty nimenomaan kiittelemään kuningasta. Kuninkaallinen majesteetti ei silloin kuitenkaan ollut Helsingissä; hän oli lähtenyt rajalle ja Loviisan kaupunkiin, jossa hän toivoi saavansa uutisia laivastosta ja Södermanlannin herttualta.

Aika oli täynnä suuria tapauksia. Ruotsin kuningas ja kuninkaanpojat olivat lähteneet retkelle itään Ivar Laajasylen, Erik Tuulihatun ja Erik Pyhän vanhoille, ruotsalaisten alusten usein kyntämille purjehdusvesille. Seitsemänkymmenen vuoden tappiot, häpeät ja nöyryytykset, äärettömät vahingot, uhkaavat vaarat olivat

vielä kostamatta ja ehkäisemättä. Odottamaan, väistymään ja takaisin vetäytymään – joka tapa vasta 18:nnellä vuosisadalla tuli käytäntöön – tottunut ruotsalainen käsivarsi tahtoi taaskin iskeä iskuja ja poistaa vuodet 1721 ja 1743 aikakirjoista. Sentähden että se käsivarsi vuonna 1721 oli ollut uuvuksissa verenvuodosta ja 1743 lamautuneena sisällisestä kivusta, oli jo uskallettu epäillä sen rohkeutta, sen lihaksien jänteveyttä ja sen elinvoimaa. Kustaa III luotti käsivarren terveyteen ja tahtoi näyttää sen; hän luotti vaaran lääkitsevään voimaan ja siihen, että kunnia lumoaisi ruotsalaisten sydämet. Mutta hänessä ei ollut kylliksi lääkäriä aavistamaan, mikä suonenveto yhä vielä tempoi tahtoa ja voimia hajalle ja lamautti hänen ponnistuksiaan. Hän kohotti sankarikäden leimahtavaan iskuun – kurja suonenveto koukisti sen sormet; käsivarsi herposi, isku sattui ilmaan ja kirposi voimatonna takaisin petturien päähän.

Oli lämmin ja aurinkoinen päivä keskellä kesää. Hienoinen, harson kaltainen auerpilvi leijaili harmailla kallioilla maan puolella pohjoisessa ja alhaalla olevan kaupungin yläpuolella sekä koko seudun ylpeyden, mahtavan, harmaastakivestä rakennetun kellotapulin ympärillä. Idässä seppelöivät taivaanranta laajassa kaarroksessa vihreät, kaunisten salmien ympäröimät saaret aina Viaporin järkähtämättömiin, synkänharmaihin muureihin saakka. Mutta kauas etelään ja länteen levisi ääretön, hopeanvälkehtivä meri väreillen vienossa tuulessa ja kantaen etäällä joutsenten tavoin liiteleviä valkopurjeita.

Suomenlahti oli herttainen ja hymyilevä, mikä ei suinkaan satu usein. Se on myrskyinen, levoton veitikka, tuo lahti, joka nukkuu liian kauan talvella malttaakseen enää kesällä levähtää – se on kesytön, kovakourainen rosvoilija, murtaa laivoja ja ahmii aarteita; mutta sen hymyily on sanomattoman suloista, juuri harvinaisuutensa

vuoksi ja senkin tähden, että se hymyilee uinuvien kuolleiden peitteenä.

Fredrik prinssi oli jo ennenkin monesti seisonut näillä kallioilla. Hän oli lapsena ja nuorukaisena monesti käynyt Viaporissa. Kuiskailtiinpa myöskin, että hänen helposti syttyvä sydämensä olisi näilläkin rannoilla lempinyt kauneutta ja suloa. Silloin häntä pidettiin Euroopan kauneimpana ja rakastettavimpana prinssinä, ja hän, hänkin uneksi loistoisaa, onnellista tulevaisuutta. Vielä kahdeksankolmattavuotiaana saattoi häntä sanoa komeaksi keikariksi; vielä hän oli naisten ihastus ratsastaessaan vestmanlantilaisen rykmentin johtajana Tukholmaan, ja kun hän kuninkaan lähtiessä sotaan saattoi kyynelehtivää kuningatarta laiturille, ei kukaan tiennyt koskaan nähneensä kauniimpaa paria. Mutta noiden nuoruudenkukoistuksen jäännösten alla piili nyt enää himojen kuluttamassa ruumiissa vain kylmentynyt sydän, väsynyt ja kuihtunut sielu. Häneltä oli evätty rakkaus ja annettu sijaan himot; häneltä oli kielletty aurinko ja tarjottu tuli; tuo sydämen oikeudelle tehty väkivalta oli lakastuttanut hänen hennon henkensä. Ja nyt oli hän lähtenyt sotaan, nyt tuli hänen, kuten sanat virallisessa lauseparressa kuuluivat, ”mennä sotaretkelle kuninkaan rinnalla, tullakseen esi-isiensä kaltaiseksi, joiden kunnia oli perintö”. Mutta oliko hänestä siihen kunniaan? Ei kukaan sitä uskonut; vähimmin itse kuningas, joka sen vuoksi ei antanut veljelleen edes mitään korkeampaa päällikkyyttä. Mutta prinssi itse uskoi ja etsiskeli sisällystä elämänsä tyhjiyteen. Suomessa näkyi hänelle tarjoutuvan tilaisuutta siihen. Hän tahtoi kostaa pettyneet toiveensa, hän tahtoi hämmästyttää niitä, jotka ylenkatsoivat häntä ja luulivat vestmanlannin rykmentin olevan kylliksi hänen kunnianhimoaan tyydyttämään. Sellaiset mietteet olisivat voineet olla miehen loukattua ylpeyttä, mutta ne olivat vain

lapsen pahoitettua turhamielisyyttä ja ennen aikojaan vanhentuneen ukon voimatonta kiukkua.

Kuitenkin oli prinssi kuninkaan poissa ollessa ylipäällikkönä Helsingissä. Lähes neljä päivää hän oli täydellinen yksinvalti; liian lyhyt oli aika saattaakseen hänet tuntemaan valtikan painoa, mutta kylliksi pitkä ihastuttaakseen sen loistoon.

Kaikki mainitut herrat seisoivat ylhäällä rintamuksen luona kuunnellen jyrinää, joka kaukaa kaakosta päin tullen kuului milloin kovemmin, milloin hiljemmin, milloin kokonaan vaikenikin, aina sen mukaan kuin tuuli kääntyi, kiihtyi tai tyyntyi. Se ei saattanut olla meren kohinaa, joka muuten on näiden rantojen jokapäiväistä soittoa. Ukkosen jyrinää ei se voinut olla, sillä siksi oli se liian säännöllistä, ja lisäksi olivat taivaalla liitelevät kevyet hattarat ennemmin viattoman puuvillan kuin salamoivien ukkospilvien kaltaisia. Se oli kaukaista tykkien pauketta, siitä ei ollut epäilemistä; päinvastoin olikin sitä odotettu joka päivä, senjälkeen kun Kaarle herttua 14. päivänä heinäkuuta purjehti Helsingistä Ruotsin laivastolla venäläistä vastaan, joka oli lähtenyt Kronstadtista.

Eri mieltä oltiin kuitenkin siitä, merkitsikö pauke ankaraa meritaistelua vaiko vain pienempää kahakkaa. Fredrik prinssi arveli sitä jälkimmäiseksi.

- Uskallan lyödä vetoa kaikista veloistani - sanoi hän hilpeästi - että urhoollinen veljeni suoramiraali on ajanut muutamia venäläisiä jauhojaaloja liikkeelle Haminasta ja pakottanut ne tervehtimään Ruotsin laivastoa, ja sen tehtyään on hän epäilemättä siksi jalomielinen, että antaa niiden mennä menojaan.

Tuo pahanilkinen viittaus Kaarle herttuan arkaluontoisuuteen, jota hänen kolme viikkoa sitten oli Dagerortin luona pakosta täytynyt osoittaa Venäjän

laivastoa kohtaan, saavutti oitis suosiota prinssin seuralaisissa.

- Olisipa sääli jauhosäkkejä, sillä kahden viikon päästä maistuisivat venäläiset möyköt erinomaisilta, muistutti rohkeasti muuan nuori, Viaporin linnaväkeen kuuluva upseeri.

- Luuletteko niin, kapteeni Croneld? jatkoi prinssi, jonka seurueessa puheltiin jokseenkin vapaasti sodasta ja sotavarustuksista. - Olette oikeassa; toivottavasti herttua sallii meidän kahden viikon kuluttua aterioida Kronstadtissa. Jollei, niin me maamoukat saamme ravita itseämme laivastomme kunnialla.

- Teidän korkeutenne näyttää arvanneen oikeammin kuin ehkä luullaankaan, virkkoi paroni Rajalin, jonka harjaantunut korva heti ymmärsi tykinpaukkeen todellisen luonteen. - Tuo ei ole mikään jauhojaalakahakka, se on säännöllistä taistelua.

- Mutta se ei ole mahdollista, väitti prinssi. Kuulkaa! Nyt on taas kaikki hiljaa; jyske on loppunut. Kuulen kärpäsenkin surinan, ja pitäisihän Ruotsin laivaston tykkien toki voittaa mokoma ääni.

- Tässä sodassa käy kaikki helposti. Jos laivasto saa voittoja puolessa tunnissa, pitää maa-armeijan saada neljänneksessä, kuiskasi taas kapteeni Croneld prinssin korvaan.

- Minun käteni - jatkoi Rajalin - ovat karkeat ja käsnäiset, mutta jos teidän korkeutenne suvaitsi laskea hienon kätensä paljaalle kalliolle, niin huomaisittepa, että se on hyvä kaikupohja. Tai neuvoisin teitä vielä mieluummin, ellei se olisi liian vaivalloista, painamaan korvanne kalliota vasten.

Prinssi seurasi ensimmäistä neuvoa.

- Luulen todellakin tuntevani vähäistä tärinää, mutta se saattaa yhtä hyvin aiheutua siitä, että kaupungissa ajetaan.

Uskotte siis tosiaankin, hyvä paroni, tämän vuoren voivan kertoa meille taruja?

- Kenties, teidän korkeutenne. Ja vieläpä varsin kummallisia satuja valtakuntain kohtaloista, joista nyt lyödään arpaa. Kääntäkää hiukan tykkiaukkoja, niin teidän ylhäisyytenne saa kuulla.

Prinssi oli siksi äskettäin tullut hovista, hän oli siksi arka nykyisestä korkeasta arvostaan ja pelkäsi siksi paljon naurettavaksi joutumista, ettei hän olisi mielellään laskeutunut tuohon tukalaan asentoon. Mutta hänen uteliaisuutensa ja hetken jännitys, voittivat kaikki arvelemiset.

- Olkoon menneeksi, hyvät herrat! - huudahti hän - seuratkaa esimerkkiäni! Joka mies pitkällensä!

Samassa kaikki painoivat korvansa kalliota vasten. Ja jokainen kuuli nyt aivan selvästi ankaran, yhtämittaisen tykkien paukkeen, joka milloin tuntui vähenevän milloin taas kiihtyvän, ja ajoittain saattoi erottaa, miten linjalaivojen koko sivulta yht'aikaa ammuttiin.⁵

Fredrik prinssi ei enää laskenut leikkiä. Tuossa maanalaisessa sanomassa, joka - niin hiljaiselta ja rauhalliselta kuin kaikki muu näyttikin, mitä silmä tai korva saattoi huomata - kulki kautta meren ja maan ilmoittamaan kaukaisia taisteluja, oli jotakin juhlallista, jotakin salaperäistä. Sinä hetkenä ratkaistiin valtakuntain menestys, tuhansia maamiehiä kävi kenties juuri veriseen kuolemaan, eikä kukaan kalliolla seisojista voinut pelastaa tai auttaa heitä. Ystävä ja vihollinen puhuivat samaa tykkien tulikieltä, mutta kukaan ei osannut selittää sen merkitystä, ei kukaan tiennyt, ennustiko se Ruotsin aseiden voittoa vai tappiota. Ja kun taas siitä noustiin, näytti kaikki olevan kuin unta: peipponen lauloi kesävirttään lähimmässä puussa, ja meri loiskuili hiljaa kalliota vasten, ikäänkuin se ei koskaan olisi juonut pisaraakaan verta tai haudannut

ainoatakaan pirstoutunutta alusta aurinkoisen pintansa alle.

- Totta totisesti - sanoi prinssi noustessaan - Kaarle veljelläni on tänään kuuma päivä. Saattaako kukaan teistä, hyvät herrat, paukkeesta arvata taistelun menon?

- Venäjän laivastolla - sanoi Rajalin - on suuremmat tykit kuin meikäläisillä. Luulen voivani erottaa moskovalaisen jymypaasit, eivätkä ne ärjy enää niin raivokkaasti kuin ammunnan alussa.

- Jumala varjelkoon isänmaata! jatkoi prinssi kalpeana ja liikutettuna, sillä hänellä oli kuitenkin sydän, ja se se olikin parasta hänessä. - Mitä on tehtävä? Voimmeko jollakin tavoin auttaa suuramiraalia?

- Jos sallitte, teidän korkeutenne - virkkoi Mansbach, joka oli parempi sotamies kuin valtiollinen äly, iloiten kuin ajuri ruoskan läjähdyksestä - uskallan huomauttaa, että Ruotsin saaristolaivasto on sataman suulla valmiina purjehtimaan.

- Se tulee liian myöhään! Se tulee liian myöhään! huusi moni herroista, joiden ei ollenkaan tehnyt mieli auttaa herttuaa niittämään kunniaa.

- Se ei tule liian myöhään, jos se heti lähtee liikkeelle, lausui eversti Anckarsvärd kiivaasti. Voidaanhan aina tuulen mukana ajelehtivia aluksia auttaa, haavoittuneita korjata ja saalista anastaa. Herran nimessä, teidän korkeutenne, antakaa laivaston heti nostaa ankkuri!

Sotaneuvosto saatiin tuokiossa kokoon. Ehdotusta sekä kannatettiin että vastustettiin. Prinssi ei ollut koskaan ollut tukalammassa asemassa. Ensi kerran eläissään hänen oli ajateltava ja toimittava kuninkaan sijaisena, eikä hänelle tahdottu edes suoda miettimisaikaa.

- Tuuli tyyntyy kokonaan, laivasto ei pääse paikaltaan, väitti hän.

- Joka aluksessa on airot, muistutti Rajalin.

- Se on totta, myönsi prinssi ilmeisesti hämillään.
- Mutta jos herttua on joutunut tappiolle, on saaristolaivasto hukassa! huusivat taas herttuan julkiset vastustajat ja kuninkaan salaiset vihamiehet.

- Ja silloin on teidän korkeutenne vastuunalainen kaikesta, kuiskasi kapteeni Croneld, hyvin tietäen, millaiselle miehelle hän puhui.

Prinssi pelästyi.

- Meidän täytyy lähettää pikaviesti kuninkaalle ja pyytää käskyjä, sanoi hän.

Anckarsvärd punehtui suuttumuksesta.

- Laivasto on valmis purjehtimaan, joka minuutti maksaa verta, joka tunti voi viedä meiltä maakunnan, ja teidän korkeutenne epäröi vielä! huudahti hän voimatta hillitä merimiesintoansa.

Fredrik prinssi punastui vuorostaan, kuten kaikki heikot luonteet helposti loukkautuen kaikesta, minkä hän luuli arvoaan solvaisevan.

- Olen pyytänyt neuvoa enkä mitään soimauksia, sanoi hän. Kapteeni Croneld, toimittakaa mies, joka osaa ajaa hevosensa kuoliaaksi.

- Veljeni näkyy olevan tuolla vallilla, ja jos teidän korkeutenne suvaitsee kunnioittaa häntä sillä toimella, takaan minä hänen intonsa - vastasi kapteeni.

- Hyvä. Kutsukaa hänet tänne!

Prinssi repäisi lehden taskukirjastaan, kirjoitti siihen muutamia sanoja lyijykynällä ja sulki sen suulakalla.

Kutsuttu, pieni, kaunis ja solakka aliupseeri, joka äsken juuri oli tullut edellisen vartijan sijaan vallille, lähestyi tervehtien sotilaan tavoin.

- Mutta tuohan on vielä hoitajaa tarvitseva lapsi, huomautti prinssi hymyillen. Nimesi?

- Lennart Croneld, savolaisjoukon kersantti.

- Savolaiset ovat rajalla. Kuinka sinä olet täällä?

- Tulin vasta keväällä palvelukseen, sain määräyksen lähteä Viaporiin oppimaan sotatiedettä ja odotan käskyä lähteä pataljoonaani.

- Osaatko ratsastaa?

- Jotakuinkin, ja kuninkaani takia vaikka tuleen.

- Hyvä. Vie tämä kuninkaalliselle majesteetille, sinne mistä hänet vain löydät, kenties Loviisaan. Mutta aja kuin vimmittu ja tuo minulle vastaus. Jos kahdessatoista tunnissa ehdit takaisin, elävänä tai kuolleena, niin olen pitävä sinut armollisessa muistissani.

- Se on tapahtuva, teidän korkeutenne! Saanko vielä muita käskyjä?

- Et.

Poika riensi pois, hyppäsi ensimmäisen hevosen selkään, minkä linnoituksessa tapasi, ja pyyhälsi tiehensä.

- *Voici de quoi faire quelque chose!*⁶ sanoi prinssi. Olisipa poika päätänsä pitempi, kelpaisi hän vestmanlantilaisten joukkoon.

2. SUURSAAREN TAISTELUN JÄLKEEN

Tykkien pauke Suursaaren luona oli herättänyt monta tuhatta uinuvaa kaikua Suomen eteläisen rannikon kallioilta, ja huhu siitä saapui jo samana päivänä kuninkaan korviin. Sen tärkeän uutisen tähden unohdettiin hetkiseksi kaikki muut huolet: rajan vartioiminen, joukkojen varustaminen, ruokavarojen hankinta, kansan taivuttaminen äkkiarvaamattoman sodan kannattamiseen. Ehrenskiöldin ajoista saakka oli Ruotsin laivasto nyt ensi kerran uskaltanut koettaa voimiansa Venäjän laivaston kanssa. Ja laivastoon perusti kuningas parhaat toiveensa: sen tuli lannistaa vihollisen voima ja raivata tie Pietariin. Taistelu oli taisteltu; mutta kuka oli voittanut? Sitä ei kukaan tiennyt. Mykkiä olivat meren aallot, eivät vastanneet rantojen kaiut. Levottomana, tuskin saattaen itseään hillitä, riensi kuningas Helsinkiin.

Huhu meritaistelusta riensi hänen edellensä pitkin rannikkotietä. Äsken aloitetusta heinänteosta palaava maakansa pysähtyi tienvieriin, heilutteli lakkejaan ja teki kunniaa viikatteillaan ja haravoillaan, kun kuningas ajoi ohi. Ne olivat uusmaalaisia. Hämäläiset eivät olisi tulleet tervehtineeksi, ennenkuin maan isä jo olisi ehtinyt hyvän matkan heidän ohitsensa.

Kuningas ajoi avovaunuissa, vieressään kamarisihteeri Ehrenström. Matka kävi niin nopeasti, että suurin osa kuninkaan seuruetta oli jäänyt jälkeen. Ainoastaan kaksi kamaripalvelijaa ja kaksi henkivartijaa oli mukana.

Porvoon länsipuolella, aivan kaupungin lähellä, noin viiden penikulman päässä Helsingistä tuli vastaan hoikka ratsastaja, joka koki vaahtoisella hevosellaan sulkea heiltä tien. Kun se ei onnistunut, kääntyi hän ympäri ja koetti seurata vaunuja. Mutta vaunuja vetivät äsken vaihdetut, virkut hevoset, ja hänellä oli uupunut. Kun ratsastaja näki jäävänsä jälkeen, hyppäsi hän maahan, jätti hevosen suitsineen valloilleen tielle, saavutti juosten kuninkaan vaunut ja hyppäsi niiden taa.

Se ei kuitenkaan onnistunut ilman sysäyksiä, sillä siellä takana oli jo ennestään kyytimies ja lakeija. Toinen henkivartija ratsasti vielä sen lisäksi sille puolen, uhaten sapelin lappeella, ja kaikki kolme koettivat parhaansa saadakseen kutsumattoman vieraan alas astimelta, luullen häntä mielipuoleksi, jopa ehkä petturiksikin, joka väijyi kuninkaan henkeä.

Mutta Lennart Croneld - sillä hän se oli - puolusti oikealla kädellään miehuullisesti paikkaansa, samalla kuin hän vasemmassa kädessään heilutti pientä paperia, lakkaamatta huutaen:

- Pikaviesti! Pikaviesti!

- *Qu'est ce que c'est?* Mitä siellä? kysyi kuningas kääntyen taapäin.

- Pikaviesti! huusi nuorukainen uudelleen, kiipesi takajoustimelle ja kumartui kuninkaan puoleen, samalla kuin hän oikealla jalallaan antoi aimo potkuja vastustajilleen, jotka kiskoivat häntä koivista.

Kaikki tuo tapahtui hevosten juostessa hyvää vauhtia alamäkeä.

Kahakka oli niin hullunkurinen, ettei kuningas Suursaaren-tapahtumiin syventyneenkään voinut olla hymyilemättä. Yksi ainoa silmäys pienen maantieritarin hehkuviin kasvoihin, miehuullisen näköiseen muotoon ja tomuiseen sotilaspukuun, josta kuningas huomasi hänen

kuuluvan uskollisiin savolaisiin, poisti hänestä kokonaan suuttumuksen tuosta rikoksesta tierauhaa ja kuninkaan arvon kunnioitusta vastaan, jota hän muuten oli sangen tarkka vaatimaan.

- Anna minulle paperisi ja käy ajajan viereen istumaan! käski kuningas.

Sanantuojalle ei sitä tarvinnut kahdesti sanoa. Tuokiossa hän oli antanut paperin, kiivennyt pitkin vaunun oven reunaa ja asettunut hämmästyneen ajajan viereen, vieläpä lisäksi ehtinyt vaarallisella retkellään tehdä jonkinlaisen sotilaantervehdyksenkin majesteetille.

Kuningas luki kirjeen; hänen kasvonsa synkistyivät.

- Mikä tyhmyys! sanoi hän ranskaksi Ehrenströmille. - Pyytää käskyjä kymmenen penikulman päästä, kun joka silmänräpäys on kallis ja on käsissä keinot, joilla voi edistää voiton saantia tai estää tappiolle joutumista!

Kuten tiedetään tuli tämä Fredrik prinssin laiminlyönti, jonka tähden vihollinen muun muassa sai uudelleen anastaa ja viedä pois neljä tuuliajolle joutunutta laivaa, uuden eripuraisuuden syyksi kuninkaallisten veljesten välille; se harmitti kuningasta suuresti etenkin siitä syystä, että nyt aivan epävarmaksi jäänyt voitto sen kautta olisi melkoisesti kallistunut ruotsalaisten puolelle.

Kustaa III:n luontainen jalous ei sallinut hänen purkaa närkästyksensä viattomalle pikaviestin tuojalle. Pojan ujostelematon käytös miellytti häntä, ja hän näki hyväksi muutamin armollisin kysymyksin tiedustella pienen sanansaattajan elämänvaiheita.

Seisoen kuninkaaseen päin kääntyneenä, toinen polvi nojaten ajurin istuimeen, kertoi Lennart Croneld - hevosten täyttä karkua juostessa - suuria kursailematta lyhyen elämäkertansa. Hänen isänsä, vanha virkaeron saanut majuri, asui pienellä tilallansa Kerimäen pitäjän rajalla Savossa ja oli menettänyt varansa muutaman rautaruukin

perustamisyrikykseen. Vanhoilla päivillään oli majuri mennyt uusiin naimisiin, ja hänen toinen puolisonsa hoiteli häntä nyt, kun pojat, Detlof, uusmaalaisväen kapteeni, ja Lennart, savolaisjoukon kersantti, olivat ruvenneet kuninkaan palvelukseen. Kun nyt hyvällä syyllä voitiin odottaa jotakin tehtävää rajan puolella ja kun isänkoti oli vaarassa joutua vihollisten käsiin, ei Lennart salannut sydämensä harrasta halua päästä mitä pikimmin omaan joukkoonsa palvelemaan.

- Tahdomme pitää huolta siitä, että sinun vilpitön toiveesi toteutuu, vastasi kuningas, armollisesti nyökäyttäen päätään. - Isäsi on kelpo sotilas, ja olen vakuutettu, etteivät pojat ole huonompia.

Hevosia vaihdettaessa Sipoossa, kolmen penikulman päässä Helsingistä, hyppäsi Lennart Croneld alas, riensi nuolena talliin ja valitsi parhaan hevosen, jota juuri aiottiin taluttaa kuninkaan vaunujen eteen. Kuninkaallisen majesteetin palveluksessa oleva sanansaattaja, siinä ne taikasanat, jotka voittivat kaikki estelemiset, semminkin koska oli nähty pienen viestimiehen saapuvan ajajan istuimella kuninkaan omissa vaunuissa. Vanha rakuunan satula lisäksi, ja asu oli täydellinen hänen jatkaakseen ratsastustansa.

Ennenkuin kuninkaan hevoset vielä oli ehditty valjastaa, astui pikku kersantti esiin, tervehti sotilaan tavoin ja kysyi, mitä kuninkaallinen majesteetti käskisi viedä vastaukseksi kirjeeseen.

- Vastauksen tuon minä itse, sanoi kuningas, ja sinä saat sijoittua kamaripalvelijan viereen.

- Anteeksi - sanoi nuorukainen rohkeasti - minua käskettiin tuomaan vastaus, ja hänen kuninkaallinen korkeutensa prinssi odottaa minua.

Kuningas hymähti taas. Sellaista varmuutta hän ei ollut tottunut tapaamaan joka päivä.

- Aiot siis ehtiä herttuan luo ennen minua?
- Niin toivon, teidän majesteettinne. Ellen taita niskojaani tiellä.
- Ei mitään hullutuksia, minä varoitan. Mutta jos ehdit herttuan luo ennen minua, niin sano hänelle... Osaatko selittää arvoituksia?
- En, mutta jos teidän majesteettinne käskee...
- Hyvä on. Sano Itä-Göötanmaan herttualle: *ruohon kasvaessa lehmä kuolee*.
- Se on tapahtuva. Onko teidän majesteetillanne muuta käskettävää?

- On. Varo niskojaasi!... *Allons, lähtekäämme!*

Vaunut lähtivät liikkeelle, ajaja läiskäytti piiskaansa, mutta ennenkuin kuninkaan ajoneuvot ehtivät ulos portista, ratsasti Lennart Croneld jo täyttä neliä kappaleen matkan päässä maantiellä.

- Kukapa uskoisi - sanoi kuningas Ehrenströmille - tuon syntyneen *dans les deserts de Savolacs*, Savon erämailla, semmoisen kansan keskuudessa, jota ei saada juoksemaan vähemmällä kuin että sytytetään räjähdyskuula sen selän takana?

- *Les betes trottent, les veaux dansent,*⁷ vastasi kamarikirjuri.

Hovitapoihin kuului pitkän aikaa pitää suomalaisia jonkinlaisina puolivilleinä, vaikka Sprengtportenin koulua käyneistä henkivartijarakuunoista olisi pitänyt huomata aivan päinvastaista.

Keskellä valoisaa kesäyötä, kun hienoinen varjoharso tuskin oli ennättänyt laskeutua Santahaminan kuusten tummille latvoille, ilmoitti vahdissa oleva upseeri Fredrik prinssille, että iltapäivällä lähetetty sanansaattaja oli palannut kuninkaalta saatuine vastauksineen.

- Vihdoinkin! huudahti prinssi, joka lyhyen hallituksensa ajalla oli ehtinyt oppia ainakin sen, että on levollisempaa